

'אמר רשב"ג: מה נעשה להם לבבליים שתוקעין ומריעין ושובתין מתוך מריעין... שתוקעין וחוזרין ותוקעין, ומריעין, ושובתין מתוך מריעין — מנהג אבותיהן בידיהן' — הקפיד על כך רשב"ג, לפי שאין ראוי לשבות מתוך תרועה שהיא יבבה. אפשר שטעמם של הבבלים שהריעו בסוף — כדי שלא יטעו העם בין תקיעה לתקיעה, ובכך שהתרועה באחרונה יודעים הכל שיש לשבות בהישמע התרועה. או אפשר לבאר טעמם, כי בתחילה קודם שהוקבעה ישיבה בבבל, לא היה קים להו בשיעורא דרבנן, ולכן היו תוקעים בשעה שהחמה בראש הדקלים, כדלעיל, וכדי להודיע לעם שעדיין לא הגיע סוף הזמן באמת, ומי שהיה אנוס ולא הדליק — ידליק, לכך שינו מסדר התקנה הראשונה והיו מריעים בסוף, שזה מורה שעדיין לא הגיע זמן שביתה, שהרי אין שובתים מתוך מריעין. ועכשיו בני בבל שהם בני תורה, ותוקעים בשיעור מצומצם לסוף הזמן, אף על פי כן נשאר בידיהם מנהג אבותיהם הראשון, להריע בסוף. (חדש האביב)

'שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו' — ואם תאמר, לפי מה שכתב הרמ"א (רסו, יב. ואין הדבר מוסכם — ע"ש בהגר"א ובאר הלכה) שאדם ששכח כיסו וראהו בשבת עליו — אינו צריך לזרוק במקום שראהו אלא יכול לילך לחדר אחר ולנערו שם, ואם כן מדוע הוצרכו ליתן לחזן הכנסת שהות כדי להוליך שופרו לביתו, והלא הוא אוחז המוקצה מקודם השבת? יש לומר שאין להיכנס לכתחלה למצב זה ועדיף שלא יבוא לידי כך, הלכך תקנו שיקדים לתקוע מקודם, כדי שתהא לו שהות לטלטל בהתר. (עפ"י מגן אברהם שם סק"ט. וע"ע: חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב יב, ב).

דף לו

'הובלילא ובי כסי' — המאכל נכנס דרך הוושט לכרס הבהמה, בסוף הכרס נכנס לבית הכוסות (על שם דפנותיו המכוסות מבפנים גבשושיות כעין כוסות), משם עובר ל'הובלילא' היינו ההמסס (מלשון מסיסה — הפיכת האכלין המוצקים לנוזליים), משם לקיבה ומשם לדקין (בני המעינים). [בתפארת ישראל (פסחים י, ג ב'בועז') כתב שדרך חז"ל כשהשתמשו במלים מלשון זרה, לפעמים שינו אותן במקצת ממקורן, ונתנו להן משמעות בלשון הקדש. בין הדוגמאות שהביא, היא המלה 'המסס', שבלטינית נקרא 'הומסוס' והסבו לקרותו 'המסס' על פי הכתוב בישעיה 'והיה כמסוס נוסס' — לשון מסיסה והמסה כנ"ל. ראה דוגמאות נוספות ב'מאסף הערוך' (לר"ב מוספיא) ערך 'פרסיא'. ובמובא בחולין כא].

'בבל בורסיף ובורסיף בבל, למאי נפקא מינה לגיטי נשים' — לפירוש אחד ברש"י (וכן נקט לעיקר הריטב"א. וע' גם בפירוש רב נתן גאון), היינו נפקא מינה — לכתובת שם העיר בגט. והתוס' העירו הלא בבל היא שם המדינה ולא שם עיר. ואולם כתבו אחרונים להוכיח (מגטין סה-סו וממגילה כב. ומדברי התרגום — בראשית י, י), שבתוך מדינת בבל היתה עיר ששמה בבל. (ע' במובא במאור ישראל; זכר יצחק כב).

לפי פירוש זה מבואר בגמרא שיש לכתוב בגט את שם העיר העכשוי, ולא השם הקודם. ואולם

כתבו אחרונים, שעיר שכותבים בה גטין ובתוך כך נשתנה שמה, ממשיכים לכתוב בגטין את השם שהיו כותבים עד עתה. ורק כאשר החלו לכתוב בה גטין לאחר שינוי השם, (ובכלל זה כאשר פסק ישוב יהודי מהעיר וחדש אחר כך כשכבר נקראת בשם החדש) — רק אז כותבים את שם העיר הנוכחי.

ולמעשה, כאשר היו כותבים גטין בעיר עוד מקודם השינוי, יש לכתוב את השם הנוכחי ולהוסיף 'דמתקריא...'. — בשם העבר, כגון: 'דווינסק דמתקריא דינאבורג'; 'אוסלו דמתקריא קריסטיאניא'. (עפ"י שו"ת אחיעזר ח"ד נט. ואם כבר נשתקע השם הראשון — אין מזכירים אותו. דרכי משה אה"ע רכה; בית שמואל שם סק"י. וע"ע אה"ע קכט, יח).

'עד שיגרוף' — נחלקן הראשונים מהי הגריפה האמורה כאן; יש אומרים גריפת כל הגחלים חוץ לכירה. (כן נקט הרמב"ן בחדושו עפ"י הירושלמי, וכ"כ הרשב"א והמאירי והרא"ש ורוב הפוסקים. וכן פסק השלחן-ערוך רנ"ג, א. יודגש שאף לשיטה זו, אם הגחלים עוממות אין צריך להוציאם, כמפורש בברייתא לו. ובפוסקים). ויש אומרים שבגריפת הגחלים לצד אחד די, אבל אם הוציא כל הגחלים החוצה, פשוט שאין לחוש כלל, הן בכירה הן בתנור, שהרי טעם האיסור הוא משום חשש חיתוי, וזה אין שייך כשאין שם גחלים כלל. (כן דעת הר"ה, ולזה הסכים הר"ן. ע"ע במובא להלן לה:).

'בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל' — הרשב"א מפרש, שהחילוק בין חמין לתבשיל הוא, שהחמין [שהוחמו כל צרכם] נידונים כ'מצטמק ורע לו', ולכך אין חשש חיתוי, ואילו סתם תבשיל הריהו מצטמק ויפה לו (כפי שכתבו הראשונים עפ"י סוגית הגמרא) הלכך אסור. ולפי זה חמין שלא הוחמו כל צרכם אסור. מאידך, מיני תבשיל שמצטמק ורע להם — מותר אף לבית שמאי. (והתוס' לא כתבו כן. ואולם בדעת רש"י יש מי שפרש כדברי הרשב"א. ע' הגהות רא"מ הורביץ).

'בית שמאי אומרים נוטלין אבל לא מחזירין' — אפשר שנקט 'נוטלין' משום מחזירין, (כדרך שאמרו בגמרא להלן לו.). ואפשר שבא להשמיענו שאפילו השהה באיסור — נוטלין. (וע' להלן). או הכוונה לומר, אף מיד כשנטל ולא הניחו על גבי קרקע ולא נח מרתחתו, שוב אינו מחזיר. (חדש האביב)

'או דילמא לשהות תנן, ואי גרוף וקטום אין אי לא לא' — מדברי רש"י בכמה מקומות משמע שטעם האיסור להשהות על כירה שאינה גרופה הוא משום גזרת 'הטמנה' בדבר המוסיף הבל, [מן הטעם שנאמר בגמרא (לד: לגרסת רש"י), שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות בגחלים], וכשגורף או קוטם, שוב אינו מוסיף הבל ולכן מותר. (ע' רש"י כאן בד"ה עד שיגרוף; להלן לו. ד"ה היינו; לח: ד"ה מחזירין; מא. ד"ה שותין (ובתוס' שם); לעיל כ. ד"ה קטום; לד: ד"ה גזירה).

ואולם רבנו האי גאון ורבנו אפרים והרמב"ן כתבו שמדובר כאן כשהקדרה מונחת על גבי ברזלים וכדו' ממעל לגחלים, כי לולא כן אפילו בקטומה אסור, שהרי הרמץ (— הוא אפר מעורב בגחלים) ודאי מוסיף הבל הוא, ויש כאן איסור הטמנה. ואף על פי שהקדרה מגולה מלמעלה ואין הגחלים מכסים אותה, סוברים אותם ראשונים שהטמנה במקצת גם היא אסורה, וכיון שהקדרה שוקעת במקצת בין הגחלים, נחשב בכך ל'הטמנה'. (ע' בית מאיר רנ"ג ועוד).

ואולם יש חולקים וסוברים שאין נקראת 'הטמנה' אלא כשהקדרה מכוסה, אבל נתינתה על גבי גחלים אינה בכלל 'הטמנה'. (רבנו תם בתוס' להלן מז: ד"ה במה. וע"ש בר"ן; ריטב"א כאן ועוד).
וזה לשון הר"ה בעל המאור:

'ולענין הטמנה — יש מי שאומר אסור להטמין על גבי גחלים כלל, דאפילו קטומות לא גרע מגפת של זיתים... ויש מי שאומר לא כי גפת של זיתים אסופי מוספי הבלא כל שעתא ושעתא ואסור להטמין בדבר המוסיף, מה שאין כן בגחלים קטומות שעוממות והולכות, ולא די שאין מוסיפין אלא שהן פוחתות. ועל פי סברא זו נהגו לאכול את החמין הטמונין במקומותינו כמנהג הטמנתם. ודברי רבנו חננאל נוטים לדברי האוסר.

ויש אומרים כי תקנת רבותינו היא לענג את השבת בחמין. וכל מי שאינו אוכל חמין צריך בדיקה אחריו אם הוא מין, ואם מת יתעסקו בו עממין, ולהזמין לבשל להטמין ולענג את השבת ולהשמין הוא המאמין, וזוכה לקץ הימין, ויש מן החכמים אומרים על השמאל שהוא ימין אנו קורין עליהם מי יתן החרש תחרישון ותהי להם לחכמה'.

להלכה, השלחן-ערוך (רנ"ג, א) פסק כדעת המחמירים. ואולם הרמ"א כתב שהמנהג להקל שכל שהקדרה אינה מכוסה מלמעלה אין זו הטמנה, אלא שנוהרים לכתחילה לנתקה קצת מן האש קודם השבת, כדי שיוכל ישראל להסירה בשבת ללא נענוע הגחלים.

לשיטת רוב הראשונים הנ"ל יוצא, שענין ההתר בגריפה וקטימה אינו משום סילוק תוספת הבל, כמו שפרש רש"י, אלא משום עשיית היכר, כי במעשה זה הוא מגלה שמסלק דעתו מבישול, שהרי אין הדרך לבשל בצורה זו.

ולפי זה, המניח טס מתכת על כירי הגז, כפי הנהוג, אף על פי שעדיין קיימת תוספת הבל, אך היכר ודאי יש כאן, שהרי אין אדם מבשל עם כיוסי כזה, הלכך יש להחשיב זאת ככירה גרופה וקטומה — כן היא דעת רוב הפוסקים האחרונים. (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א צג, ועוד). ודעת החזו"ן-איש להחמיר בדבר. ראה להלן.

דף לז

'לא שנו אלא על גבה אבל לתוכה אסור' — יש מי שכתב טעם האיסור להחזיר לתוך הכירה — משום חשש חיתוי, ואף על פי שהכירה גרופה וקטומה. (עפ"י מחצית השקל רנ"ג ס"ק לה). ובשו"ת שבת הלוי (ח"ג מה) חולק על טעם זה וסובר שאסור משום שנראה כמבשל.

ובתנורים חשמליים שבזמננו, כתב בשו"ת שבת הלוי (שם), יש להתיר החזרת דבר מבושל לתוכם, [כשהם מופעלים במצב 'שבת']. ועיקר נימוקו להתיר מבוסס על פי דברי הרי"א¹ (מובא בשלטי הגבורים כאן), שלא אסרו החזרה לתוכה אלא במקום שיש לה גם 'תוך' וגם 'גב', שאז בכך שהוא מכניס לתוכה ולא על גבה, נראה כמבשל, אבל לא כשיש לה רק תוך ואין לה גב. ועוד צרף את דעת הרמ"א, המתיר להחזיר לתוכה כאשר נטל בשבת.

ואילו בספר שמירת שבת כהלכתה (א, יז בהערה) נראה שנוקט לאסור להחזיר בשבת. וכן נראה לכאורה משו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד עד, עמ' קלח), שאין להחזיר לתנורים שלנו, [אלא אם מתקין קופסא בת ארבע דפנות בתוך התנור, שאז מסתבר להתיר להחזיר לתוכו. אג"מ שם].